

УДК 654.197+070

**Сучасні тенденції розвитку журналістських стандартів
на українському телебаченні**

Сорока В.М.

*Інститут журналістики Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
vik2004@ukr.net*

У роботі здійснюється огляд та аналіз сучасних тенденцій впровадження європейських стандартів журналістики на українському телебаченні, а також порівнюється теоретичне та практичне розуміння стандартів у медіа просторі України.

Автор детально аналізує основні, ключові етапи, складники, особливості процесу впровадження журналістських стандартів на українському телебаченні.

Робота акцентує на тому, що стандарти теленовин маркують телеканал в цілому, виступають у ролі індикатора головних сучасних цінностей, формують передумови розвитку соціальних комунікацій.

Ключові слова: *європейські стандарти журналістики, українське телебачення, журналістська діяльність, телевізійні новини, інформаційний продукт.*

Стандарти журналістської діяльності на українських телеканалах, у цілому, та стандарти тележурналістики, зокрема, ґрунтуються на загальних вимогах універсальності знань. Сприймати таку систему знань і ефективно користуватися нею можливо лише за умови володіння фаховими практичними навичками. Очевидною є деяка суперечність між існуючою журналістською теорією і практикою, але, незважаючи на це, предмет нашого дослідження (стандарти) не втрачає своєї актуальності ані в теорії, ані на практиці. Навпаки, цей факт, певною мірою, стимулює збільшення уваги на вузлові явища, категорії, тенденції професійності журналістської діяльності. Отже, всебічне дослідження європейських стандартів, на нашу думку, дасть змогу не тільки поглибити зв'язки науки й освіти з медіаринком, але й сприятиме спробі запобігти негативним тенденціям у виробництві телевізійного інформаційного продукту.

Метою статті є огляд та аналіз сучасних тенденцій впровадження журналістських стандартів на українському телебаченні, а також визначення характерних явищ в українському медіапросторі в частині фахової підготовки майбутніх тележурналістів.

Питання журналістських стандартів на українському телебаченні не втрачає своєї актуальності і в науковому медіадискурсі. Тема досліджується у роботах М. Андрущенко, Ю. Єлісєвенка, В. Іванова, В. Качкана, С. Квіта, І. Куляса І. Машенка, А. Москаленка, М. Нагорняк, М. Недопитанського, Т. Приступенко, М. Присяжнюка, В. Різуна, В. Сердюка, Д. Теленкова, Л. Федорчук, О. Чекмишева, А. Яковця.

Окремо варто згадати західних дослідників, до чийх наукових надбань звертаються українські науковці та практики. Це Е. Фіхтеліус, З. Вайшенберг, М. Стівенс.

Очевидно, що свою неоднозначну, мінливу роль у тележурналістиці, зокрема й новинній, відіграють чинники технічно-процесуальні: редакційна політика або її

підміна гаслами рейтингів, зв'язків (або їх відсутністю) з науковими, експертними та моніторинговими центрами, а також сприяння поширенню (або ігноруванню в ЗМК) соціальних комунікацій (без обмежень, з обмеженням соціальної відповідальності мас-медіа) тощо.

Загалом сьогодні є сенс відзначити тенденцію абсолютного ігнорування сукупності всіх правил і стандартів якісних новин. Скандали, вбивства, «чорнуха», «джинса», плітки, кровопролиття і псевдорозслідування – такий акцент переважної частини інформаційних телепрограм, що працюють у форматі «Життя – суцільна катастрофа». Така втрата відчуття реальності і можливості її оцінки несе в собі загрозу суспільству, а журналісти, як показують факти, своєю непрофесійною діяльністю цьому сприяють. Хоча насправді журналістська діяльність, «журналістське розслідування – це мистецтво відбирати право на володіння реальністю в сильних світу цього» [5, 154].

Розглянемо окремі вузлові явища та тенденції, які, варто відзначити як істотні та характерні для українського телебачення. Вони тісно взаємопов'язані один з одним, а часто й взаємозалежні та доповнюють одне одного.

Вузловим явищем є те, що на сучасному етапі свого становлення, телебачення об'єктивно втрачає позиції оперативності порівняно з інтернет-медіа та різного роду соціальними мережами (новітні медіа та комунікаційні технології). Чере це телевізійні новини починають втрачати суто інформаційні риси, а дедалі частіше отримують версифікацію інформаційно-аналітичного жанру, беручи саме нове повідомлення лише за інформаційний привід. Наприклад, інформація про те, що в Черкасах за порятунку на воді треба буде сплачувати, з'явилася в інтернет-медіа 12 червня 2012 року. Новина про це на телеканалі ICTV у ранковому випуску програми «Факти» з'являється 19 червня, тобто рівно за тиждень.

З іншого боку, сучасні технології дають змогу вести прямі включення безпосередньо з місця події. Чіткого визначення поняття прямого включення немає. Однак його визначають як телевізійний інформаційний жанр, головне завдання якого дати глядачеві відчуття, ніби він перебуває на місці події і отримує найоперативнішу інформацію. Пряме ввімкнення здійснюється за допомогою пересувної телевізійної станції (ПТС). Журналістський матеріал для прямого включення пишуть і монтують прямо на місці події, а сам кореспондент виходить на зв'язок зі студією під час випуску новин. Тоді на екрані з'являється плашка «наживо» чи «прямий ефір», чим аудиторію сповіщують про те, що все відбувається саме в цей момент і на цьому місці.

Та попри те, що сьогодні технології дають можливість максимально наблизити глядача до реального, не переказаного, не віртуального перебігу подій, стандарт чесності з глядачем не дотримується. Дедалі частіше журналісти вдаються до фальшивих прямих включень, записаних заздалегідь чи в студії, що також є порушенням стандартів як оперативності, так і достовірності.

Водночас прямі включення не забезпечують інших стандартів, таких, як баланс думок, повнота інформації та відокремлення фактів від коментарів. Баланс реального і стандартного має в сучасних умовах такі межі: телеглядачів у жодному разі не можна вводити в оману тим, що вони бачать і чують у програмі, а отже, застосування поставлених сцен і монтажу не повинні перекручувати події й хибно їх висвітлювати [3].

Фактично кожен канал має свій стиль, свій імідж, свою манеру, але при цьому він має керуватися європейськими стандартами теленовин,

Свого часу, саме завдяки тому, що було змінено стандарти випуску теленовин, канал «1+1» став передовим каналом українського медіасвіту. Як писав у 1998 році дослідник тележурналістики Ігор Слісаренко, «ТСН відмовилася від концепції протокольних вістей і від місцевих політичних новин, переорієнтувавшись на те, що

аудиторія – це пересічний громадянин. Тому канал почав керуватися гаслом «the news you can use» – новини, якими ви може скористатися, новини, які зачіпають гаманець і шлунок глядача, що разом із тим змінило стандарти випуску новин. Програма «ТСН» за короткий час після переформатування опинилася першою в рейтингу інформаційних телепередач. Однак уже через десять років ситуація змінилася: рейтинги каналу впали, теленовини дедалі частіше повідомляли «чорнушні» та «замовні» матеріали. Сьогодні програма обрала гасло «ТСН» вражає» і дотримується цього формату. Зокрема, верстка випуску програм, здебільшого, складається з сенсацій та повідомлень кримінального характеру. Така тенденція зберігається протягом останніх років. Причому інші канали «Україна» та навіть СТБ намагаються підхопити таку тенденцію, виправдовуючись тим, що це і є потребою глядача, бо це підтверджують рейтингові дослідження.

Візьмімо для прикладу контент основного випуску ТСН за 22 лютого 2013 року. Із 19 матеріалів у 3-х – розповідають про кримінал: стрілянина в Києві, вбивство дитини та озброєний напад на житомирянку (при цьому всі три «чорних» сюжети втиснули у першу половину випуску); ще у 3-х – розповідають про порятунок тварин (папуг, акулу з «Оушен Плази» та мешканців київського зоопарку).

Загалом із 19 сюжетів у випуску б – про вбивство, насильство, катування, кримінал. Решта «жовті» новини про зустріч коханки і дружини, про порнографію, вовка, якого викрали із столичного кафе тощо. Таким чином, половина випуску інформаційної програми (і така тенденція спостерігається в кожному випуску) – це дайджест кримінальної хроніки та пліток, інтриг і «бантиків» (так називають сюжети, які слугують легкою приємною окрасою новинної програми). Тут доречно апелювати до аудиторії і навчати її тому правилу, що «ми не можемо довіряти радіо-та телемовленню, бо вони в більшості випадків відверто демонструють, що ціна реклами важливіша для них, аніж цінність новин» [5, с. 131].

Помітно змінився формат програми «Вікна» на СТБ, що позиціонувала себе як незаангажована, проукраїнська інформаційна програма з чіткою громадянською позицією. Від інформування залишилися лише випуски «Вікон», які неодноразово готували сюжети з ознаками цензури та «чорнухи». Окрім того, варто зазначити, що сьогодні «Вікна», як і «ТСН» роблять ставку на сенсаційні матеріали, які подразнюють почуття аудиторії. Серед матеріалів переважають сюжети, якими команда намагається здивувати аудиторію. Якщо «ТСН» - «вражає», то «Вікна» «дивують». Це цікаві, іноді дивні історії. Як от, у випуску за те ж саме 22 лютого 2013 року виходить матеріал: «З Латвії з'явилося відео падаючого небесного тіла», «На Луганщині зупинили росіянина з папугами, заліпленими скотчем», «В Індії одночасно вибухнули 2 бомби». Так само 21 лютого у годину прайм-тайм виходить сюжет про вовка, що жив біля гідропарку, а тепер зник. Хронометраж сюжету – 2 хв. 46 сек. Та попри все якомога більше лайфів, цікава подача та кумедні заголовки – це пріоритет «Вікон», що вигідно відрізняє їх від інших інформаційних програм. Так, під заголовком «Мистецтво длубання» виходить матеріал про художницю, що викладає картини з кісток із риби (28 січня 2013р.). «Затримка» – під таким заголовком виходить сюжет про Верховну Раду (21 лютого 2013р.).

При цьому на офіційному сайті зазначається, що «Вікна-новини» зорієнтовані на інтелегентну, інтелектуальну аудиторію глядачів, котра цінує об'єктивний погляд журналістів і створені ними оригінальні сюжети на найактуальніші теми. Така офіційна заява абсолютно не відповідає дійсності.

Інформаційна програма «Події» на каналі «Україна» також робить акцент на катастрофах, скандалах, криміналі. Підтвердженням тому, окрім власне контенту, є остання промо-кампанія програми. На офіційному сайті, і по всій столиці на білбордах рекламують програму «Події» так, ніби це програма про катастрофи.

Марина Кухар зображена на тлі смерчі, у Євгена Міхіна за спиною ідуть бойові дії, Олександр Мозговий розповідає про корабельну аварію та рятувальну операцію. При цьому слоган кампанії: «Новини, що змінюють світ».

Перший національний як державний канал був створений для повідомлення новин, що важливі для захисту державних, національних, суспільних інтересів, але перетворився на такий, що обслуговує винятково державні органи влади, насамперед Президента, Кабінет Міністрів, Верховну Раду. Як відзначає дослідниця телебачення М. Андрющенко [4], саме через провладну заангажованість та неприховану однобічну орієнтацію новин тривалий час канал мав невисокий рейтинг. Проте з часом на каналі з'явилася тенденція до виготовлення якіснішого медіапродукту. На телеканалі з'явилися продукти виробництва Німеччини, Франції та інших країн.

Та все ж сьогодні Перший національний канал і відповідно інформаційна програма «Новини» сприймається як ресурс, головною функцією якого є обслуговування влади, зокрема адміністрації Президента України та Кабінету міністрів. Новини на цьому каналі офіційні, сухі і не розраховані на українського глядача. Журналісти фактично ніколи не дотримуються стандарту збалансованості інформації та нейтральності позиції. Інформаційна програма тут – це абсолютно протилежна крайність у порівнянні з іншими каналами. У контексті цієї інформаційної програми прийнято називати «паркетом», що означає заплановану, заздалегідь вироблену офіційну фабулу події і відповідно «сухість» сюжету.

Новини на каналі «Інтер» – «Подробиці» – на різних етапах свого розвитку стилістично, тематично та візуально були схожими на невдалу копію радянської, а потім російської програми «Время» на російському каналі «ОРТ». Власне, за рахунок цього програма тривалий час і зберігала відповідну аудиторію. Ще одна характерна риса «Подробиць» – великі блоки зарубіжної інформації. Про таку рису як про ознаку імперського телебачення за часів В. Брежнєва пише Д. Жарких, зазначаючи, що фактично половину всієї інформації на телебаченні складав міжнародний блок новин, і це таким чином звужує рамки для обговорення внутрішніх проблем [6].

Однак тривалий час програма демонструвала свою політичну заангажованість, що є порушенням стандарту новин. Власне ця риса і відштовхнула значну частку аудиторії. Хоча наприкінці 2012 року тенденції висвітлення подій в Україні на «Інтері» змінилися, редакція демонструвала відверту критику уряду. У випусках з'явилися нові теми, нові позиції та погляди, більш гострі та проблемні.

На тлі всеукраїнських інформаційних програм виділяється програма «Факти» на каналі «ICTV». Вона зберегла класичну форму подачі інформації, і саме ця риса виокремлює її серед інших. Гасло програми: «Факти для людей і про людей». Редакційна політика програми сповідує принцип оперативно, але якісно не вражати, а повідомляти новини. При цьому верстка випуску новин не позбавлена сенсаційних матеріалів. Огляд верстки випусків свідчить про те, що журналісти прагнуть показати реальну і повну картину дня, наприкінці якого зберігається адекватне відчуття реальності і віри в наступний день. Одним з важливих принципів програми є позиція – «Для людей і про людей». Хоча водночас у «Фактах» часто тут присутня відверта провладна позиція, що також є, звичайно, відхиленням від стандарту, а подекуди й його порушенням.

За невиконання норми будь-якого Закону України має наступати відповідальність будь-якого медіаканалу – юридично будь-коли. Чинна влада демонструє зазначені механізми «повсюдно і привселюдно». За недотримання ж стандартів вироблення медіапродуктів (теленовин) ми не отримуємо своєчасних рішучих, справедливих дій влади, суддів, прокурорів та ін. Відповідно закономірними супутниками стандартів (до прикладу теленовин) є інститути (зокрема і норми, функції, досвід...) телекритики,

медіаосвіти, телевізійного моніторингу, громадських рухів та професійних дій медіапрацівників тощо.

Як називати розглянуті нами стандарти – «європейські» чи «українські» – питання швидше термінологічне. В жодному разі це не зменшує вагомість цих стандартів. Значущими і домінуючими є питання відповідності стандарту, умови критики і самокритики, доступні засоби моніторингу і оцінки, систематичні регуляторні дії як професійних медіагруп, так і аудиторії – громадян України. Бо від вміння дотримуватися базових стандартів журналістами залежить в кінцевому результаті формування в багатомільйонній аудиторії правдивого й об'єктивного чи потворного й хибного уявлення про події в Україні та світі і про їхні результати чи наслідки для розвитку суспільства, вони формують і громадську думку загалом, визначають загальну атмосферу і тенденції суспільного розвитку чи занепаду.

Список літератури

1. Кодекс професійної етики українського журналіста [Електронний ресурс] / Приступенко Т. О. // Етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/14940511/zhurnalistika/zvernennya_zhurnalistskoyi_initsiativi_zhurnalisti_chisti_vibori#629
2. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів [Електронний ресурс] // Національна спілка журналістів України [сайт]. – Режим доступу: http://www.nsju.org/tabmenu/kodeks_etiki. – Назва з екрана.
3. Редакційні принципи Бі-Бі-Сі для авторів випусків новин та інформаційних програм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16520205/zhurnalistika/dodatki_teoriya_zhurnalistiki
4. Андрущенко М. Іміджеві імперативи українського телебачення : монографія / М. Ю. Андрущенко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К. : Щек, 2008. - 216 с.
5. Ассанж Д. Неавторизована автобіографія / Джуліан Ассанж. – К. : Темпора, 2012. – 368 с.
6. Жарких Д. Інформаційна безпека. Витоки міфотворчості / Денис Жарких // День. – 2000. – № 206.

Сорока В.Н. Современные тенденции развития журналистских стандартов на украинском телевидении // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации» – 2014. – Том 27 (66). № 1. Ч.1 – С. 313-318

Работа посвящена обзору и анализу современных тенденций развития журналистских стандартов на украинском телевидении, а также сравнению практического и теоретического понимания стандартов в национальном медианпространстве.

Автор детально анализирует основные, ключевые этапы, составляющие, особенности процесса продвижения журналистских стандартов на украинском телевидении.

Работа акцентирует на том, что стандарты теленовостей маркируют телеканал в целом, выступают в роли индикатора главных современных ценностей, формируют условия развития социальных коммуникаций.

Ключевые слова: *стандарты журналистики на телевидении, журналистская деятельность*

Soroka V. M. The standarts of journalism on ukrainian television // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Philology. Social communications. – 2014. – Vol. 27 (66). No 1.1 – P.313-318

The article is a review and analysis of current trends in journalistic standards on Ukrainian television. It's a comparing theoretical and practical understanding of standards in the national mass media.

In the article is carried out a review and analysis of contemporary trends of the implementation of the European standards of journalism on Ukrainian television, as well as compares theoretical and practical understanding of the standards in the media space of Ukraine.

The author in detail analyzes key, the key steps components, special features of the process of implementation of journalistic standards on Ukrainian television.

The article focuses on the fact that the standards of news mark the channel as a whole, act as the main indicator of modern values, form the preconditions for the development of social communication.

Keywords: *standards of journalism on television, journalism*

Поступила до редакції 13.05. 2014 р.